

МАХМУТ-ПАШИНЕ АКЦИЈЕ И ОДМЕТАЊЕ ОД ПОРТЕ У СВЈЕТЛОСТИ НЕКИХ ДОСАД НЕПОЗНАТИХ МЛЕТАЧКИХ ДОКУМЕНАТА

Млетачке власти су са великом пажњом пратиле акције скадарског паше Махмута Бушатлије, које су биле усмјерене против Црне Горе. Стога је ванредни провидур Котора обезбиједио добијање честих извјештаја од својих људи са терена. Сем тога, и генерални провидур из Задра редовно га је и исцрпно обавјештавао о оним подацима до којих би он дошао, било преко својих специјалних конфектената, било дипломатским каналима или на који други начин. Исто тако и ванредни провидур Котора редовно је обавјештавао генералног провидура у Задру о подацима до којих би он долазио. Из ових и оваквих извјештаја може се прилично јасно сагледати ондашња ситуација у вези са акцијама Махмут-паше и млетачко држање у тим догађајима. Стога ћемо на овом мјесту покушати да сагледамо неке важније моменте ондашњих збивања.

Неки Јаков Гранчић Јосипов¹⁾ пише 1 јуна 1785 године из Рисна ванредном провидуру Котора Доменику Марћело и обавјештава га да је тог дана дознао од капетана и суђа своје Комуни-тади да су ови сазнали од једног Грка, иначе турског поданика из Корјенића, да су главари Требиња, Клобука, Никшића и Кључа ишли код скадарског паше, задржавши се онамо око 10 дана, након чега су се вратили у своја мјеста. Одмах по повратку из Скадра ови главари су сакупили око 6.000 војника из Мостара, Стоца, Љубиња, Требиња и других околних мјеста, па се говори да је ова војска одређена да иде против Црне Горе, као појачање трупамa Махмут-паше.²⁾

Дубровачка Република такође је са зебњом пратила покрете Махмут-пашине војске, тим прије што није знала какве су праве намјере Махмутове, односно шта он намјерава даље након обрачуна са Црном Гором. Стога ректор и савјетници Дубровачке Републике пишу 15 јуна 1785 године из Дубровника једном од млетачких провидура у Боки³⁾ сљедеће: „Дознали смо да је из Албаније кренуо онај паша (мисли се на Махмут-пашу — Ђ. М.) са великим бројем трупа против Црне Горе и молимо да дознате, ако је икако могуће шта намјерава паша са том експедицијом и које су му даље намјере кад заврши са Црном Гором“.⁴⁾ Пошто су у међувремену примили од млетачких власти из Боке тражена

¹⁾ Не зна се шта је по функцији био дотични Гранчић, али је највјероватније да је био један од многобројних млетачких конфектената.

²⁾ Херцегновски архив (у даљем тексту: ХА): ССLXXVIII/ПУМА; лист бр. 228.

³⁾ Не зна се којем је провидуру (да ли провидуру Херцегновог или ванредном провидуру Котора) дотично писмо било упућено, јер је на том мјесту документ иструлио од влаге.

⁴⁾ ХА: фасц. ССLXXVII/ПУМА; лист бр. 5.

обавјештења, ректор и савјетници Дубровачке Републике пишу поново 26 јуна исте године из Дубровника истом провидуру.⁵⁾ Захваљујући му на одговору и вијестима које им је послао, додају: „Пошто се сваког дана догађају интересантне и нове ствари, у страху да и наша земља не би била уплетена, молимо да нас обавјештавате о догађајима“. Наглашавају да му ово писмо шаљу експресном лађицом и поново моле млетачке власти да у овим мутним временима буду са њима у дописивању.⁶⁾

Већ крајем 1786 године има се података о самовољним војним испадима Махмут-паше Бушатлије, усмјереним против неких турских земаља и њихових управљача и војних командана. Од тих самовољних Махмутових упада поједини турски заповједници морали су се бранити оружаном борбом. О томе нам лијепо говори препис једног извјештаја, писаног у Травнику 30 децембра 1786 године, а који је стигао млетачким властима у Бокву.⁷⁾ Овај извјештај у преводу гласи: „Асан-бег, у име скадарског паше, прешао је у Пријепоље са 50 људи, сви на коњима, а затим у Сјеницу и у Нову Варош, те загосподарио свим тим мјестима, пошто му се становништво добровољно покорило. Везир-паша од Босне, када је дознао за ову неочекивану инвазију, хитно је издао наређење на све четири стране Вазалства, наредивши Мустафа-паши и Синан-паши, са 3 алибега и 300 најхрабријих из сераја, да удружени са осталим мјештанима, одмарширају ради угушивања насилника. У међувремену, док је ова војска ишла напријед, Асан-бег је три пута нападао мјесто „Tarligia“(?)⁸⁾ да га запосједне, али је био од мјештана⁹⁾ одбијен, а када је дознао да су стигле трупе босанског паше дао се у бјекство, напустивши Пријепоље, Сјеницу и Нову Варош, тако да је народ (тих крајева) остао у пређашњем стању“.¹⁰⁾

Већ током 1787 године Порта је Бушатлију увелико сматрала одметником, или бар врло несигурним и непослушним пашом. О томе нам јасно говори једно писмо лучког капетана Винћенца Галонића, упућено из Роса 10 маја 1787 године ванредном провидуру Котора Јосипу Диедо. Писмом му јавља да се испред невремена склонио у луку Росе један брод под заповједништвом капетана Франа Антивари, који је путовао са теретом пиринча у Ду-

⁵⁾ Ни из овог документа се не може видјети да ли је писмо упућено провидуру Херцегновог или ванредном провидуру Котора, јер је докуменат на том мјесту оштећен.

⁶⁾ ХА: фасц. иста; лист 4.

⁷⁾ Из документа се не може видјети ни ко га је писао ни коме је упућен.

⁸⁾ Не можемо да утврдимо о ком се то мјесту радило. У дотичном млетачком документу то мјесто се назива »Tarligia«.

⁹⁾ У документу се мјештани овог мјеста називају »Tarligiani«.

¹⁰⁾ ХА: фасц. ССLXXX/ПУМА; лист 3.

бровник,¹¹⁾ па да је од посаде овог брода сазнао да је султан упутио у Скадар другог папу, по имену Ибрахима, да тамо преузме власт од Махмута. Ибрахим је притом употребио неку чудновату варку, затраживши од Махмут-паше достојанство од три халифе.¹²⁾ Но овај, чим је то дознао, пошао му је у сусрет са 30.000 јаничара, те је успио да одбије Ибрахим-пашу и да му нанесе велике губитке. Послије овога догађаја Ибрахим-паша је, заједно са још неким пашама, прешао у Приштину, а Портината намјера да уклони Махмута остала је неиспуњена.¹³⁾

Писмом из Сплита од 24 јуна 1787 године генерални провидур Анзоло Мемо јавља ванредном провидуру Котора Изепу Диедо да је дознао да акције скадарског паше неће изазвати никакав поремећај јавног реда и мира у овим млетачким крајевима. О стању Махмутових акција каже даље у писму: „Иако се није спојила војска везира од Румелије са војском босанског паше, који се већ бори са одметником Махмутом, изгледа да му посао неће добро испасти,¹⁴⁾ с обзиром на противљење сина и брата пок. Курт-паше и команданта Тиране. Из Мостара креће босански паша са својом армијом, уз пратњу артиљерије“. Из истог писма се да разабрати да је Бушатлија хтио да се на неки начин снабдије прахом из млетачких војних магацина у Котору, па у вези с тим генерални провидур скреће пажњу ванредном провидуру Котора да спријечи свако издавање праха из дотичних магацина, налажући му да и даље буде веома будан и опрезан у погледу овог важног артикла, да би осујетио све Махмутове покушаје да до њега дође из млетачких магацина. На крају тражи од ванредног провидура да га одмах обавијести о сваком евентуалном догађају који би успиједио на млетачко-турској граници према Албанији.¹⁵⁾

Како је млетачка обавјештајна мрежа будно пратила догађаје на територији под контролом Бушатлије, свједочи нам и једно писмо које је исти генерални провидур упутио 8 јула исте године ванредном провидуру Котора, а које гласи: „Примио сам Ваше писмо од данас, заједно са писмом конфидента, а које се односи на прикупљање војске и број турских команданата под вођством Беглер-бега од Румелије, који крећу да покоре Махмута, те о припремама овога да се одупре непријатељским трупам које долазе против њега. Примио сам одговоре и молим Вас да позовете конфидента да нам да прецизније вијести, јер ове изгледају небулозне, па нас удаљавају од стварног стања.“¹⁶⁾

¹¹⁾ Не каже одакле је брод путовао, али се по свему може закључити да је долазио из албанских вода.

¹²⁾ Не може се разабрати детаљније у чему се заправо састојала та варка.

¹³⁾ ХА: фасц. ССLIX/II/ПУМА; лист 110.

¹⁴⁾ Мисли се на Махмут-пашу.

¹⁵⁾ ХА: фасц. ССLXXXIII/ПУМА; лист 221.

¹⁶⁾ ХА: фасц. ССLXXI/II/ПУМА; лист 297.

Детаље о збивањима у Скадру налазимо у једном документу од 13 јула 1787 године,¹⁷⁾ који садржи 'слѣћећу поруку:

„Ахмед-паша отишао је у Подгорицу и повео са собом из Скадра хиљаду људи, цијело племство, за које се бојао да се не одметне, те 5 или 6 млетачких талаца и неколико талаца од Брђана око Скадра, и све их је одвео у Спуж. Све таоце оставио је у Кућиштима, (?)¹⁸⁾ с ове стране Бојане, и не допушта ниједноме да пређе преко моста од Бојане. Боји се да не побјегну. Ту су стражари, док недјељног пазара нема и не може се наћи хљеба, али сви у граду праве двопек. Ни тврђава га¹⁹⁾ засада не може спасти, али га²⁰⁾ шаље у Подгорицу и шаље фишеке и све остало што треба за војску. Један велики топ, који се налази у тврђави, припремљен је и поставио му је постоље. Везир од Румелије дошао је у Елбасан, као и старији пашин син, који има 12.000 својих људи. Ибрахим-бег из Тиране дао је везиру свога сина као таоца. Махмуд-бег из Каваје налази се у Драчу и неће издати скадарског пашу, јер је син његове сестре. Зоптан-бег из Кроје био је увијек непријатељ Скадранина и отишао је да се улизује везиру. Везир му је тражио много новаца, које овај није имао одакле да му да, али се обавезао да ће му створити колико је тражио под условом да му да нешто својих људи да га помогну да нађе тај новац. Везир их је послао, но кад су стигли у Кроју, овај је узео везировим људима све што су имали при себи и поручио ономе у Скадру²¹⁾ да се измире, па су се и измирили. Сви су преплашени и нијесу живи (од страха). Говори се да га скадарски народ неће издати²²⁾ и да ће у суботу Махмут-паша са трупима отићи у Љеш да дочека везира. Чекаће га у Љешу или у Каваји. Има дан хода из Скадра до Љеша, полако са војском, а из Љеша до Каваје два дана“.²³⁾

Друго једно писмо од истог датума²⁴⁾ садржи податке о истим околностима. Из тог извјештаја произилази слѣдеће:

Ахмед-паша стигао је у Подгорицу са нешто војске (говори се да их је довео 5—6.000) и поручио Брђанима да се окупе код

¹⁷⁾ Нажалост, нема може се утврдити одакле је ово писмо стигло, као ни од кога је упућено (вјероватно се ради о извјештају којег млетачког конфиденга). Једино се може утврдити да је писмо упућено неком млетачком провидуру, али се не може установити да ли провидуру Херцеговог или ванредном провидуру Котора.

¹⁸⁾ Докуменат за овај појам употребљава ријеч »Casino«.

¹⁹⁾ Мисли се вјероватно на Махмута.

²⁰⁾ Овдје се ваљда мисли на Ахмед-пашу.

²¹⁾ Тј. Махмут-паши.

²²⁾ Мисли се опет на Махмут-пашу.

²³⁾ ХА: фасц. ССLXXXIII/ПУМА; лист 234.

²⁴⁾ Ради се о преводу једног писма од 13 јула 1787 године, но из кога се не може разабрати одакле је и од кога писано, нити коме је упућено. Вјероватно је и ово писмо упутио млетачким властима неки од њихових конфидената.

Острога. Намјерава да пошаље војску и утврди се код Спужа. Кучи и Бјелопавлићи, као и многи други из Зете, предали би се кад би то на који начин могли. Везир је стигао у Никшић и тражи да сви Брђани и цијела Зета иду у Острог. Из Скадра стиже двопек, прах и олово сваког дана преко језера, а из Плавнице преко поља на колима до Подгорице. Само се чека када ће у Острог стићи везир са војском. Очекује се велика борба. Многи Црногорци залажу се да буду у помоћи Ахмед-паши, а он је у очекивању да ли ће га Црногорци заиста помоћи, јер се то још не зна сигурно. Подгоричани и Зећани преносе своје ствари онамо гдје имају наде да ће их сачувати (поготово у она села која су била Алиагића, надајући се да ова села неће бити порушена).²⁵⁾

За освјетљавање тадашњих догађаја може нам послужити и један докуменат од 14 јула 1787 године,²⁶⁾ који садржи сљедеће податке:

„Симо Кривокапић отпутовао је одавде (тј. из Пераста — Ђ. М.) 10 овог мјесеца у зору у Херцеговину и стигао у Грахово око три часа по поноћи. У сриједу увече стигао је мало даље повише тврђаве код Корита, а у четвртак увече стигао је на равницу Гацка, гдје се налази утаборен босански везир са својом војском, рекоше ми, од 10.000 људи. Но био сам увјераван од неких хришћанских пријатеља да (та војска) са војском коју је довео требињски паша и диздар-капетан Корјенића износи око 16—17.000 људи. Везир је морао кренути у четвртак увече из Гацка да настави свој пут за Никшић, гдје ће бити на челу свога одреда и потом наставити пут према Скадру, да се састави са војском Беглер-бега од Румелије. Тако се говори у Гацку. Гореречени Симо оставио је у Корјенићу једну хришћанску особу да нам донесе вијест када везир стигне у Никшић. Везир није имао са собом топова, али говори се да ће их дићи са тврђаве у Никшићу и са оне у Спужу, колико му буде потребно. У Херцеговини се говори да војска њиховог везира не вриједи ништа према оној која долази из Румелије, од разних паша. Везир је својим писмима позвао Црногорце да му се оружани прикључе у Гацку, али они су одговорили да ће га чекати на пролазу за Никшић, на мјесту „*Sliuglia*“ (sic!), гдје би се придружили његовој војсци. Сва војска маршира весело и са здрављем стоји врло добро“.²⁷⁾

Млетачке власти имале су конфиidente у многим мјестима и ови су често достављали извјештаје о ситуацији и о свим новостима за које би сазнали. Но често су ови конфиidenti млетач-

²⁵⁾ ХА: фасц. иста; лист 235.

²⁶⁾ Докуменат је писан у Перасту 14 јула 1787 год. и претставља уствари нечије биљешке, али се не зна чије, јер нијесу потписане. Вјероватно је ове биљешке правео неки млетачки конфиидент који је преко својих људи на терену прибављао податке интересантне за млетачку обавјештајну службу.

²⁷⁾ ХА: фасц. ССLXXXV/ПУМА; лист 16.

ким властима достављали и неprovedене вијести, добијене на брзину било од кога, што је често доводило млетачку власт у незгодну ситуацију, пошто су били чести случајеви да вијести примљене од разних конфидената буду међусобно контрадикторне, често и у најважнијим питањима. О том проблему говори и писмо генералног провидура Анзола Мемо, упућено 16 јула 1787 године ванредном провидуру Котора Јосипу Диедо, у којем му генерални провидур јавља да ни сам не зна да ли би требало дати сталну мјесечну плату конфиденту у Скадру, с обзиром да није сигуран у тачност његових вијести о стању у Скадру, и о одметнику Махмут-паши. Истиче да много више вјере поклања оним вијестима које му стижу преко Драча, и то не толико од конзула колико од једне друге особе, која га много више интересује. Ставља до знања да се сасвим може вјеровати вијестима које долазе од црногорског владике, јер ове вијести нијесу противурјечне, него су, напротив, потврђене и са других страна. На крају обавјештава ванредног провидура Котора да је моментана ситуација у Скадру таква да тамо постоје два табора и да се Бушатлија боји да не буде напуштен од својих људи, док је жеља султанова да га уништи.²⁸⁾

Каква је збрка настала у догађајима око Скадра, те какве пљачке и безакоња од разних војски које су упућене против Бушатлије, види се из једног писма које је млетачки конзул у Драчу Александар Албергети упутио 25 јула исте године из Драча ванредном провидуру Котора Јосипу Диедо, а које у преводу гласи:

„Примио сам Ваше писмо и са великим задовољством Вас обавјештавам о догађајима који жалосте ову несрећну покрајину. Варварства која чине пашини људи и господа упућена у Скадар није ми могућно пером описати. Син Вели-паше, скупа са хе-хајом²⁹⁾ румелиског Беглер-бега, налази се у Тирани са 20.000 ратника, од којих половина коњаника, те руше куће ради дрва за огријев и коњима газе сва засијана поља. То исто чини и паша из Каваје,³⁰⁾ са изабраним командантом »delle Mollechiane« (?) Махмут-бега пок. Бећир-паше из Бушата, близу Скадра. Овако исто поступају и трупе реченога бега из Елбасана. Не остављају им ни чавле, ни зидове у кућама. Прекјуче је послао исти Беглер-бег свога бујурда („Вујурди“) овима у Тирани и Каваји да не крећу никуд прије него он крене из Елбасана. Његово кретање из Елбасана неће почети прије неголи у ове воде стигну султанове каравеле.³¹⁾ Тако је било удешено, али о томе се овдје ништа не говори. Овај временски размак добро долази непријатељима Мах-

²⁸⁾ ХА: фасц. ССLXXI/II/ПУМА; лист 296.

²⁹⁾ У оригиналном документу употребљен је израз »chiahaјаk«.

³⁰⁾ Овог пашу из Каваје у ориг. документу спомињу под именом: »Chianosolik«.

³¹⁾ Каравела = тип брода.

мут-бега и онима у Скадру да се свете, а друго и не чине брат и син пок. Курта, протјераног из Берата. Ови, скупа са Кајмак-бегом из Пећина („di Pekin“), присвајају волове, краве, биволе и другу стоку, те пале куће кметова, односећи им жито и све друге ствари. Прекесиноћ су запалили једну импозантну палату Махмут-бега, који се овдје склонио, а који је имао своју вилу у „Sulsottai“ (?), удаљену два сата од Каваје. Бегу су наредили да се поврати натраг од оних који су ушли, објашњавајући му да у њиховим ферманима нема нигдје његовог имена, осим што је поменут због неких дугова државној каси, за која мисле да износе 180 кеса, а што се да лако уредити. Он остаје упоран и неће да изађе из воље свога ујака из Скадра и његове мајке док не види да се приближавају бродови и неће да донесе никакву одлуку, него моли бога да му стигне уважени конте Емо, коме ће се бацити у наручје и тражити опроштај. Сви су путеви затворени, дијелом од стража, а остали од лопова, те нипошто не могу проћи нити курири нити каква друга лица и зато ћете ми опростити ако не будете могли примити моје вијести“.³²⁾

Дана 4 августа исте године генерални провидур Анзола Мемо пише ванредном провидуру Котора Јосипу Диедо да је примио његово писмо од јуче и да је задовољан примљеним вијестима, с обзиром да се те вијести (које је примио од ванредног провидура Котора) подударају са вијестима које су му стигле са других страна. Јавља му да је, према извјештајима које је добио од бригадира крајине, јуче имао да услиједи судар између војске босанске и војске Ахмеда, брата скадарског паше, те „Mecchiusia“ (?), који су са једним корпусом од 7.000 војника имали да нападу босанску војску, која је улогорена у долини Зете, између Подгорице и Жабљака, а која се налази под заповједништвом неустрашивог Алила Алиагића, паше скопљанског.³³⁾

У писму које пише провидуру Котора 19 августа 1787 године генерални провидур се жали да се не може много вјеровати обавјештењима која су му приспјела из Црмнице, јер су магловита и несигурна. Наиме, у тим извјештајима слаже се са обавјештењима која је примио с друге стране једино оно о уласку босанских трупа у долину код Хота (Албанија). Најзад, незадовољан због несигурних обавјештења која прима из тих крајева, генерални провидур скреће пажњу ванредном провидуру Котора о потреби да његов обавјештајац подноси убудуће извјештаје са више тачности.³⁴⁾

Прилике у пограничној Албанији много су привлачиле пажњу и чак побуђивале стрепњу код млетачких власти. Генерални провидур из Задра, који је, да би био ближи граници и да би изблиза могао боље присти тачне информације, био се за неко

³²⁾ ХА: фасц. ССLXXXV/ПУМА; лист 14.

³³⁾ ХА: фасц. иста; лист 17.

³⁴⁾ ХА: фасц. иста; лист 19.

вријеме смјестио у Котору. Услјед бурних догађаја, који су јако заокупљали млетачке власти, налази за потребно да из Котора пређе привремено у Будву, да би био још ближи граници. Тадашња збивања у сусједној Албанији и прилике које су на то на-тјерале генералног провидура илуструје писмо које је генерални провидур 22 августа исте године написао у Котору ванредном провидуру Котора, а које у преводу гласи:

„Напредовањем и приближавањем Скадру босанске војске, иако досада успорено поновљеним крвавим борбама од стране Махмутове војске у кланцу Хотске Горе, освојењем Љеша од стране везира од Румелије, доласком флоте турске и млетачке у горње воде Драча и Валоне, насталом буном капетана од Бара и доласком прије три дана у оно мјесто Махмуд-бега Таушевића, синовца претендента на скадарско вазалство, појачавају се разлози унутрашњег политичког врења у пограничној Албанији и дају повода овој власти да с будном пажњом посматра ове догађаје и потребу да ја пређем (на неко вријеме) у Будву, да бих из веће близине могао боље просуђивати догађаје и по потреби издати одговарајуће наредбе“.³⁵⁾

Генерални провидур заиста одмах након овога прелази у Будву да изблиза прати догађаје. Ситуација је за млетачке власти постала веома напета, нарочито доласком бројне турске флоте у воде Албаније, због чега је ову турску флоту сустопице пратила и млетачка флота. О томе говоре два писма генералног провидура Мема, оба упућена из Будве ванредном провидуру Котора (једно 25 а друго 26 августа исте године). Првим писмом (од 25 августа) генерални провидур јавља: „Овог момента стигла ми је сигурна вијест да су у Драч стигла четири брода која припадају турској флоти. У овој вароши били су пријатељски дочекани од Улцињана. Остали дио отоманске флоте, непосредно слијеђен флотом кавалијера провидура Ема, већ два дана једри горњим водама између отока Сасена и Драча“.³⁶⁾ Другим писмом (од 26 августа) пише му: „Примио сам угодну вијест да се Драч покорио наређењу Порте чим је стигла турска флота и да се отцијепио од скадарске партије. Флота кавалијера провидура Ема, крстарећи по горњим водама, будно прати сваки покрет отоманске флоте. Весео сам што Вам ово могу саопштити“.³⁷⁾

Одмах потом услједило је заузимање Улциња и побуна у Скадру, што је Махмут-пашу довело скоро до руба пропасти. О томе генерални провидур пише 28 августа исте године из Будве ванредном провидуру Котора сљедеће:

„Покоравање приморских градова Драча и Улциња, поспјешено доласком отоманске флоте у албанске воде, оправдало је

³⁵⁾ ХА: фасц. иста; лист 23.

³⁶⁾ ХА: фасц. иста; лист 24.

³⁷⁾ ХА: фасц. иста; лист 25.

моје слутње о скорашњој побуни града Скадра. Управо данас један мој способни и вјерни конфидент, који се вратио одонуда, донио ми је веселу вијест да је у прошлу недјељу у 23 часа паша Таушевић примљен са великим одушевљењем и акламацијама од онамошњег становништва, које је провалило врата од града и опљачкало кућу бунтовника,³⁸⁾ који је, искористивши општу гужву, успио да се склони у тврђаву, камо га је слиједио само мали број присталица“.³⁹⁾

Одмах сјутрадан, писмом од 29 августа из Будве, генерални провидур пише ванредном провидуру Котора да је јуче примио од њега извјештај његовог конфидента из Црмнице, који потврђује вијести о побуни у Скадру. Нове вијести које стижу из Бара потврђују да је Таушевић запосио Скадар и јављају да је Махмут од стране својих двају слуга био рањен са два метка из пиштоља, те да су га немоћног (јер се није могао држати на ногама) 50 његових присталица пренијели и отпратили у тврђаву, као и да су два брата (?), у пратњи 40 људи, са једним коњем натовареним златом, побјегла у правцу Бојане. Најзад јавља да се село Мрковић предало, уз амнестију удијељену му од синовца новог паше, те да су њихови људи, скупа са капетаном Бара и још 300 људи на коњима, јуче ујутро прешли у Скадар. С обзиром на све ово, генерални провидур изражава вјеровање да је у овом моменту Махмут-паша већ мртав, било да је подлегао добијеним ранама, било да је уморен од побједничких снага.⁴⁰⁾ Очекујући повратак поменутог курира из Скадра генерални провидур се нада да ће се обистинити његова предвиђања о пропасти одметника Махмут-паше, с обзиром на долазак турске флоте у албанске воде.⁴¹⁾

Сјутрадан, 30 августа, генерални провидур пише из Будве ванредном провидуру Котора да је по његовом мишљењу престала опасност за млетачке границе према Албанији, због чега је престала и потреба за појачаним чувањем ових граница. Налаже му да се побрине за здравље војника и даје упутства за размјештај војске.⁴²⁾

Међутим, нове вијести, које су генералном провидуру пристигле прексјутрадан, показале су да је било нетачно обавјештење о рањавању Махмут-паше, већ да се радило о Ахмеду, брату Махмутовом. Поводом ових нових вијести генерални провидур је

³⁸⁾ Мисли се на Махмут-пашу.

³⁹⁾ ХА: фасц. иста; лист 26.

⁴⁰⁾ Међутим, како је познато, Махмут-паша је овога пута успио да извуче главу, јер нити је умро од каквих задобијених рана, нити га је ко други у тим метежима убио.

⁴¹⁾ ХА: фасц. иста; лист 27.

⁴²⁾ ХА: фасц. иста; лист 29.

упутио 1 септембра исте године из Будве писмо ванредном провидуру Котора којим му, поред осталог, јавља и слједеће:⁴³⁾

„Данас се вратио из Скадра поуздани конфидент и донио ми одговор од новог паше Таушевића. Он потврђује своју побједу и јавља ми да је био погубљен издајников брат Ахмед, који је био рањен у мишицу, те се био повукао у тврђаву са свега 60 присталица. Увјерава ме да ће у најкраће вријеме задовољити цариградски двор и своју освету и да ће им упутити главу одметника“.⁴⁴⁾

Мора да је генерални провидур потом поново прешао из Будве у Котор, налазећи да више нема потребе да борави у Будви са разлога што је опасност за млетачке границе према Турској Албанији смањена. Наиме, слједеће његово писмо упућено ванредном провидуру Котора писано је у Котру (8 септембра исте године). У овом писму генерални провидур му наглашава да је од доласка Махмут-паше у крајеве Турске Албаније његова судбина увијек интересовала политику млетачке владе, а нарочито млетачку власт у овој покрајини (Далмација и Млетачка Албанија). Стога тражи од ванредног провидура Котора да свакодневно и по могућности преко приватних лица настоји да дође до вијести из Скадра, те да у том смислу на згодан начин и систематски одржава конфидентне везе са Скадром. Истовремено му јавља да је у Скадру прочитан султанов ферман којим се на сваки начин тражи Махмутова глава. На крају, жалећи што се достављање свих ових вијести непотребно отеже, тражи од ванредног провидура да му у вези са овим предметом доставља само сасвим вјеродостојне вијести, како би те вијести он (генерални провидур) могао да прослиједи Сенату.⁴⁵⁾

Нема сумње да је и након овога млетачка власт, преко својих многобројних конфидената, брижљиво прибављала сва потребна обавјештења о збивањима у Турској Албанији. Но, најважније, извори Херцегновског архива о томе ћуте.⁴⁶⁾ Тек у 1796 години налазимо један једини докуменат који се односи на овај предмет. Ради се, наиме, о писму које је упутио из Скадра (12 јуна 1796 год.) тамошњи млетачки вицеkonzул Јаков Сума тадашњем ванредном провидуру Котора Лоренцу Соранцо. У писму му јавља да је дознао о неким намјерама Махмут-паше, те да овај има јаку и моћну војску и да је ту војску упутио — како је разгласио — против Пипера и Палабарда (?). У ту сврху — каже се даље у писму — упутио је свога синовца Мемет-пашу да се по-

⁴³⁾ Наводимо у преводу само онај пасус писма који се односи на догађаје у Скадру. Остали дио писма нема везе са овим.

⁴⁴⁾ ХА: фасц. иста; лист 42.

⁴⁵⁾ ХА: фасц. иста; лист 47.

⁴⁶⁾ Даља преписка о овом предмету временом је или уништена или се документа о томе налазе у неком другом архиву (напр. међу фондovima ванредног провидура Котора или евентуално генералног провидура у Задру).

брине за потребе трупа, које се, како се прича, састоје од око 10.000 људи. Ако успије да покори наведена племена — наводи се у извјештају — исто ће предузети и против Црне Горе. Ако ли му пак и ово пође за руком, покушаће тако нешто и против земаља Републике.⁴⁷⁾

Др Ђорђе Д. Миловић

ЈЕДНО НАМЈЕРАВАНО ИЗАСЛАНСТВО ПАШТРОВИЋА НАПОЛЕОНУ I РАДИ ОЧУВАЊА СТАРИХ ПОВЛАСТИЦА

Паштровићи, који су више вијекова уживали заиста широке повластице,¹⁾ добијене 1423 године од Венеције, којој су се тада били добровољно потчинили,²⁾ и који су те повластице, иако нешто окрњене, успјели да сачувају и послје пада Млетачке Ре-

⁴⁷⁾ ХА: фасц. СССХVII/ПУМА; лист бр. 1.

Још један докуменат, мада само овлаш, дотиче се ових питања. Ради се о писму неког Матеа Фортинато, које је упутио 15 септембра 1796 год. из Будве ванредном провидуру Котора Лоренцу Соранцо. Писмо се односи на сасвим друга питања, али садржи узгредно и једну кратку обавијест да се у Будви говори о великом сакупљању војске од стране Махмут-паше, која војска да одлази против Црногораца. Но никаквих других података о тим догађајима не садржи (фасц. исти; лист бр. 2).

¹⁾ Поред издвојених дукала и терминација које садрже паштровске привилегије, чији се оригинали или овјерени преписи налазе у неким архивима, нарочито Котора и Венеције, постоје и књиге паштровских привилегија, од којих се једна чува у Државном архиву НР Црне Горе у Цетињу у збирци откупа (Архив ју је откупио од Стева Медина из Паштровића). У овим књигама су преписане паштровске привилегије хронолошким редом. Послје последњег преписа налази се званична овјера нотара која им даје карактер вјеродостојности. У тим књигама на првом мјесту се наводи повластица коју су Паштровићи наводно добили од цара Диоклецијана 300 године, а којом се ослобађају свих дажбина на територији његовог царства. Затим се наводе разни владари који су ту повластицу „потврђивали“, а то су цар Константин, цар Јустинијан I, цар Василије I, цар Никифор Фока, цар Алексије I Комнин, цар Фридрих Барбароса, цар Исак II Анђел, Стеван Првовјенчани, за кога још стоји да је проширио повластице Паштровића, давши им право суђења у грађанским споровима; цар Душан — за кога такође стоји да проширује раније повластице додјелјивањем Паштровићима и права суђења у криминалним стварима — краљ Људевит угарски и Деспот Ђурађ Бранковић. Разумљиво је да је, изузев, можда, само понешто од свих ових паштровских тврђења, остало само тенденциозна мистификација. Повластице, међутим, које је Паштровићима давала Млетачка Република имају карактер пуне вјеродостојности, о чему нам, више него овјерени преписи у књигама паштровских привилегија, убједљиво говоре оригинални списи.

²⁾ Luigi Maschek, Pastrovichio у Manuale del Regno di Dalmazia pel biennio 1876—1877, стр. 180. — В. Богишић, Десетина судских записа из Паштровића у Архиву за правне и друштвене науке, Београд 1906, књига I, св. 5, стр. 394, 395. — Илија Сидиќ, Душаново законодавство у Паштровићима и Грбљу у Зборнику у част шесте стогодишњице Загоника цара Душана, Београд 1951, стр. 126.